

Развіццё беларускай гістарычнай навукі (1944–1961)

Матораў С.А.

Установа адукацыі

“Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Машэрава”,
Віцебск

Гістарычная навука па праву займае адно з вядучых месцаў у сістэме гуманітарных ведаў. Аб'ектыўны і непрадзятны аналіз гістарычнага мінулага шмат у чым вызначае парадыгму паспяховага руху грамадства па шляху прагрэсу ў будучыні.

Толькі на пачатку 60-х гадоў XX стагоддзя беларуская гістарычная навука сфарміравалася ў якасці самастойнай галіны гістарычных ведаў, наколькі вызначыліся аб'ектыўныя асновы яе функцыянавання. У прыватнасці, узнікае нацыянальная гісторыя (гісторыя БССР), а таксама з'явіліся значныя навуковыя даследаванні па розных раздзелах сусветнай гісторыі і гісторыі СССР. Тым не менш эфектыўнасць і якасць навукова-даследчай работы калектываў Інстытута гісторыі АН БССР і гістарычных кафедраў беларускіх ВНУ заставаўся, як і раней, параўнальна невысокімі. Друкуецца значная колькасць навуковых публікацый, але ў асноўнай сваёй масе яны былі звязаны з грамадска-палітычнай тэматыкай, раскрывалі розныя аспекты дзейнасці КПСС і КПБ.

Мэтай дадзенай працы з'яўляецца крытычнае асэнсаванне ролі і месца беларускай гістарычнай навукі ў адзін з самых складаных і неадназначных перыядаў духоўнага жыцця беларускага грамадства – перыяд 40-х–50-х гг. XX стагоддзя.

Матэрыял і метады. *У якасці крыніц даследавання былі выкарыстаны дакументальныя матэрыялы фондаў Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь, інструкцыі, пастановы, цыркулярныя лісты органаў кіравання, матэрыялы гістарычных даследаванняў і перыядычнага друку. Метадалагічная аснова даследавання – прынцыпы аб'ектыўнасці і гістарызму. У працы прымяняліся агульнанавуковыя метады аналізу і сінтэзу, індукцыі і дэдукцыі, а таксама спецыяльна-гістарычныя: гісторыка-сістэмны, параўнальна-сунастаўляльны, рэтраспектыўны.*

Вынікі і іх абмеркаванне. *У другой палове 40-х – пачатку 50-х гадоў рэальная навукова-даследчая праца калектываў Інстытута гісторыі АН БССР і гістарычных кафедраў беларускіх ВНУ, выключачы адзінкавыя выпадкі, практычна не праводзілася. Гэта было звязана з тым, што, па-першае, працэс аднаўлення вышэйшай школы Беларусі яшчэ канчаткова не завяршыўся, а па-другое, тое, што ідэалагічная машына сталінскага таталітарнага рэжыму цалкам вызначала, якім крытэрыям павінны адпавядаць гуманітарныя веды наогул і гістарычная навука ў прыватнасці. Навукоўцы-гісторыкі не мелі права на ўласны творчы пошук, праявы арыгінальнасці, і тым больш, на крытычнае стаўленне да савецкай рэчаіснасці.*

Да пачатку 60-х гадоў XX стагоддзя беларуская гістарычная навука канчаткова вылучаецца ў якасці самастойнай галіны гістарычных ведаў, наколькі былі пабудаваны аб'ектыўныя асновы яе функцыянавання. Так, з'явілася нацыянальная гісторыя (гісторыя БССР), а таксама былі праведзены значныя навуковыя даследаванні па розных раздзелах сусветнай гісторыі і гісторыі СССР. Аднак эфектыўнасць і якасць навукова-даследчай працы калектываў Інстытута гісторыі АН БССР і гістарычных кафедраў беларускіх ВНУ былі невысокімі.

Заклучэнне. *Характарызуючы ўзровень развіцця беларускай гістарычнай навукі ў 1944–1961 гг., неабходна канстатаваць наступнае. У другой палове 40-х – пачатку 50-х гадоў XX ст. рэальная навукова-даследчая праца калектываў Інстытута гісторыі АН БССР і гістарычных кафедраў беларускіх ВНУ, выключачы адзінкавыя выпадкі, практычна не праводзілася.*

З сярэдзіны 50-х гадоў XX стагоддзя становішча стала змяняцца. Навукова-даследчая праца калектываў беларускіх гісторыкаў атрымлівае пэўнае развіццё. Дзякуючы іх намаганням у пачатку 60-х гадоў XX стагоддзя ў беларускай гістарычнай навукі канчаткова сфарміравалася ўласная метадалагічная і змястоўная база для правядзення навуковых даследаванняў. Тым не менш іх якасны ўзровень па-ранейшаму заставаўся недастаткова высокім. На гістарычную навуку ўскладалася, па сутнасці, адзіная функцыя – ідэалагічнае забеспячэнне рэалізацыі пастулатаў і раішэнняў партыйна-палітычнай эліты савецкага грамадства.

Ключавыя словы: *гістарычная навука, гістарычныя даследаванні, ідэалагічныя фактары, метадалогія гістарычнай навукі, навукова-даследчая дзейнасць беларускіх гісторыкаў, партыйнае кіраўніцтва гістарычнай навукі.*

Development of Belarusian History Science (1944–1961)

Matorau S.A.

Education Establishment “Vitebsk State P.M. Masherov University”, Vitebsk

History science takes one of the leading places in the system of humanitarian knowledge. An objective and unbiased analysis of the historical past indicates the paradigm of the successful movement of the society along the way of progress.

Only in the early 60s of the 20th century Belarusian history science shaped itself as an independent branch of historical knowledge due to the establishment of objective bases for it. Namely, national history emerges (history of the BSSR), considerable research of different sections of world history and history of the USSR also appeared. At the same time, the efficiency and quality of the scientific research work of the Institute of History of the BSSR Academy of Sciences and History Departments of Belarusian universities remained, as before, rather low. A great number of scientific works were published but they mainly referred social and political topics, revealed various aspects of the Communist party of the USSR and the Communist Party of Belarus activities.

The purpose of the work is critical interpretation of the role and the place of Belarusian history science during one of the most difficult periods of Belarusian society spiritual life, the 1940s – 1950s of the 20th century

Material and methods. *As the research sources documental materials from funds of the National Archive of the Republic of Belarus, guidelines, decrees by administration bodies, historic research materials and periodicals were used. The research methodological basis was principles of objectivity and historicism. General scientific methods of analysis and synthesis, induction and deduction as well as special historical methods, the historical and system, comparative, retrospective methods were used.*

Findings and their discussion. *In the late 40s – early 50s, except several cases, there wasn't any real research by Institute of History of the Academy of Sciences of the BSSR or by university History Departments. It was due to the fact that, first of all, the process of Belarusian higher school revival had not finished, and, secondly, that Stalin's totalitarian regime ideological vehicle determined all the criteria for humanitarian sciences in general and history science in particular. History scientists did not have the right for their own creative search, specificity, to say nothing about critical attitude to Soviet reality.*

By the early 1960s Belarusian history science had finally shaped itself as an independent branch of historical knowledge since objective bases for it were built. Namely, the national history (History of the BSSR) emerged; considerable researches were conducted as well on various sections of World History and History of the USSR. However, the efficiency and quality of the scientific research by Institute of History of the Academy of Sciences of the BSSR and History Departments at universities remained low.

Conclusion. *To characterize the level of the development of Belarusian history science in 1944–1961, it is necessary to state the following. In the late 40s – early 50s of the 20th century the real scientific research work by Institute of History of the Academy of Sciences of the BSSR and university History Departments, but for several cases, was not conducted.*

Since the mid - 1950s the situation changed. The scientific research by Belarusian history scientists significantly developed. Due to their efforts the independent methodological and content research base finally shaped itself in the early 1960s in Belarusian history science. At the same time, its quality still remained rather low. In reality, history science was given one function, the function of ideological provision for the implementation of the Soviet state Party elite decisions.

Key words: *history science, historic research, ideological factors, methodology of history science, scientific research by Belarusian history scientists, Party management of history science.*